

תוכן

סקירת ספרות 3

1. עמדות ויחסים בין יהודים לערבים בישראל 3
 2. כדורגל: רקע כללי 5
 3. זהות וכדורגל 6
 4. המציאות הישראלית וביטוייה במגרש הספורט 7
 5. השפעותיהם של משחקי כדורגל על אינטגרציה תוך ובין קבוצתית בקרב בני נוער וילדים 11
 6. תכניות ספורט לקידום ערכים של דו-קיום ושלום 13
- ביבליוגרפיה 15

סקירת ספרות

1. עמדות ויחסים בין יהודים לערבים בישראל

יחסי יהודים וערבים בישראל הם עניין מורכב ובעל רבדים רבים. מחד, מדינת ישראל הוקמה בהחלטה שרירותית על-ידי האו"ם, וניהלה לחמות וקרבות רבים נגד הערבים שהיו תושבי המקום וערביי הסביבה בארצות אחרות (סמוחה 2001; סמוחה, 2013; בוימל, 2007). במלחמותיה, נותרו ערבים רבים במדינה אשר קיבלו מעמד של אזרחים מן המניין. במקביל, העימות היהודי-פלסטיני, מר ועקוב מדם, המשיך לאורך השנים, וקיים עד היום, חוצץ בין האוכלוסייה הערבית, שרבים מאזרחיה מזדהים עם הפלסטינים, הן כעם, הן משום שיש להם קרובי משפחה מעבר לגבולות שנקבע, הן בתושתי קיפוח וגזל אדמותיהם ועוד. מנגד, האוכלוסייה הערבית היא חלק ממדינת ישראל, אף שישנו קיפוח ביחס למיעוט הערבי, המהווה חמישית מהאוכלוסייה, הרי שלפי חוק, זכויותיה שווים, אנשיה עובדים יחד עם המגזר היהודי, לומדים יחד במוסדות להשכלה גבוהה ואף יש ערים בהם המגורים הם בסמיכות. לא תמיד "הביחד" או הסמיכות משקפים את היחסים האמיתיים בין שתי הקבוצות, המיעוט והרוב, ולעתים זה "ביחד שהוא לחוד", עם זאת, אין ספק שיחסים שכאלו מעצימים את מורכבות הקונפליקט בין שתי האוכלוסיות.

רבות נכתב על יחסי יהודים-ערבים במדינת ישראל, שמגדירה עצמה כמדינה דמוקרטית. בוימל (2007), טוען כי עד שנת 1958, כעשור לאחר קום המדינה, השתעשע הממסד הישראלי ברעיון, או בתקווה, שנוכחותם של הערבים שנותרו בארץ היא זמנית, ולכן, לא ראה מחויבות בגיבוש מדיניות ברורה כלפיהם. אולם, משנה זו ואילך, קברניטי המדינה היהודית החדשה, "מקבלי ההחלטות", מכירים בכך שערביי ישראל לא יעלמו, וכי קיים צורך דחוף לקבוע מדיניות כלפיהם. דפוס מדיניות אלו נידונים על-ידי בוימל, המסכם כי המגמה של שילוב האוכלוסייה הערבית בחברה הישראלית הוא שילובה בשולי החברה, באופן שישרת את הרוב היהודי. כמובן, שיש החולקים על דעה זו, אך היא משקפת את מורכבות היחסים, הן מנקודת ראותם של יהודים, וכן בתחושותיהם של הערבים, אזרחי המדינה.

בקרב יהודים וערבים שוררת ההסכמה על כך שהשסע היהודי-ערבי, אשר מקפל לתוכו את הביטוי השגור "הסכסוך הישראלי-פלסטיני", הוא עמוק ובעל השפעה מרובה על התפתחות החברה הישראלית (סמוחה, 2001). גם כ"ץ ועמיתיו (2007) מציעים כי קונפליקט זה, משפיע על תהליכים יסודיים בחברה הישראלית ועל הפרקטיקה הארגונית שלה, וכפי שהגדיר זאת חלבי (2007), "איך שלא נשדך בין צמד המילים "היהודים" ו"ערבים" ניתקל במשמעות טעונה (עמ' 60). עם זאת, לדברי סמוחה (2001), לפי העמדות הרשמיות והמעשיות כאחת, של מדינת ישראל ושל הרשות הפלסטינית, הרי שבעיית ערביי ישראל היא בעיה פנימית של ישראל. הבדלי התרבות בין שתי החברות הללו וההפרדה במוסדות ובקהילות קבועים וניכרים. מאז רצח רבין, לטענתו של סמוחה (שם), יחסים אלו התדרדרו עוד יותר, בשל התבדות התקווה ליחסי שלום בין יהודים וערבים במדינת ישראל, בין ישראל לבין פלסטיין, שחוסלה בעקבות כישלונם של הסכמי אוסלו ורצח רבין המנוח.

יחסים אלו גוררים, משני צדי העימות, סטריאוטיפים ודעות קדומות (Bar-tal, 1996), הניזונים מהמציאות, ומפרשנותה. עמדות אלו אינן תלושות מן המציאות, שכן, לאחר מהומות אוקטובר 2000 ודיכוי האינתיפאדה השנייה, ננקטו בישראל צעדי חקיקה לבלימת המאבק הלאומי ערבי ושררה מדיניות של אי-יזימה של תכנית ממלכתית להשגת שוויון חברתי-כלכלי (סמוחה, 2013). הרוב היהודי לעומת זאת, סבל מאינתיפאדות ומפיגועים רבים מהצד הפלסטיני, המזוהה עבורו עם הצד הערבי. כך, העיק השסע משני צדי המתרס, ויצר חיץ עמוק, המלווה בדעות ובסטריאוטיפים מוקדמים כלפי הצד שכנגד. ההבדלים העמוקים בין שתי החברות, תורמים גם הם לקרע העמוק הזה; הבדלי תרבות, שפה, גת, לאום, היסטוריה, זיכרון קולקטיבי ועוד (סמוחה, 2001). המיעוט הערבי נחשב למיעוט לא נאמן בעיני הרוב היהודי, ועל-כן בניו ובנותיו אינם משרתים בכוחות הביטחון. אדמותיו הופקעו, הוא מבודד חברתית וגיאוגרפית ורובו שולל את האידיאולוגיה הציונית בבסיסה של מדינת ישראל כמינה יהודית (סמוחה, 2001).

עמדות הציבור הערבי עצמו כלפי הסכסוך מורכבות הן, שכן, על-אף ההתנגדות למשנה הצינונית של מדינת ישראל כמדינה יהודית, הן משקפות רצון להיטמע ולהשתלב בחברה היהודית-ישראלית, מתוך רצון לחינוך טוב ולשגשוג כלכלי, מנגד הם תומכים לרוב בעמדה הפלסטינית ובדרישה לשוויון זכויות אזרחי מלא. כך לדוגמה, 70.9% מהערבים בסקר מסוים אמרו שיצביעו במשאל עם בעד חוקה "שמגדירה את ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ומבטיחה זכויות אזרח מלאות לערבים". ביחס למנהיגים הערביים בישראל, 70.6% סברו כי עליהם לעסוק בפתרון בעיות היום-יום של הערבים ובפחות בסכסוך עם הפלסטינים (סמוחה, 2013).

אולם, גם ניסיונות להיטמעות בחברה היהודית לא תמיד עולים יפה, שכן בערים מעורבות, דוגמת עכו וחיפה, הם מיעוט בתוך מיעוט ובעלי שוליות כפולה: הם חיים באזור גיאוגרפי נפרד משאר רוב האוכלוסייה העברית, המתרכזת בגליל, במשולש ובנגב, ומנגד, הם מתגוררים לרוב בשכונות נפרדות מהאוכלוסייה היהודית והשילוב בין האוכלוסיות מצומצם יחסית (רכס, 2007). מציאות דמוגרפית זו מאפשרת ליישם בקלות יחסית אפליה נגד האוכלוסייה הערבית (סויד, 2007).

גם הציבור היהודי חווה תחושות מעורבות כלפי האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל: בסקר של סמוחה (2012), הביעו היהודים תחושות פחד ואי-אמון כלפי הערבים, אזרחי המדינה: 57.6% מהם (בשנת 2012), נמנעים מלהיכנס ליישובים ערבים בשל פחד או דחיה, 51.5% מביעים פחד מהילודה הגבוהה של ערבים, 64.9% הביעו חשש כי האזרחים הערבים מסכנים את מדינת ישראל בגלל מאבקם לשינוי אופייה היהודי.

טיב יחסים אלו רלוונטי בעיקר למחקר הנוכחי, שכן דעות קדומות וסטריאוטיפים הנובעים ישירות מן הסכסוך והדעות של שני הצדדים, מוטמעים עמוק באוכלוסייה ומושרשים בדעותיהם של צעיריה-הילדים, דור העתיד. סטריאוטיפים, שהם תהליך של קטגוריזציה, הם דבר נלמד (Bar-Tal, 1996). ילדים רוכשים תחילה קטגוריה של קבוצה חברתית וכתוצאה מכך, מיחסים תכונות לאותה קבוצה. בר-טל במקרה (Bar-Tal, 1996) מראה כי ילדים יהודים רוכשים את המילה ואת המושג "ערבי" מגיל צעיר מאד, בגילאים שבין 24-30 חודשים, ועל-אף שמעט מאד מיוחס למושג זה בתחילה, הרי שהוא בעל קונוטציות שליליות. ילדים צעירים מתייחסים למונח "ערבי" כאלים ובעל התנהגות אגרסיבית, מה שמעיד על השפעת הסטריאוטיפ על ילדים, כבר מגיל צעיר ביותר.

על-אף הנתונים הקודרים, ישנן תכניות משותפות רבות המיושמות בחברות הערבית והישראלית, אשר שמות להן למטרה לקירוב בין האוכלוסיות, כדרך טבעית לשוויון אזרחי, לשבירת סטריאוטיפים ולחתירה לשלום שמקורו בעם, ולא בפוליטיקה בעלת אינטרסים בלתי-שקופים לרוב. מטרתן של מאמרים אלו היא לסקור תכנית שכזו, אחת מני רבות, בעולם הספורט, המבקשת ליישם עקרונות של ביטול דעות קדומות ושינוי עמדותיהם של צעירים משני הצדדים, בהינתן יחסי קירבה והדדיות ביניהם.

2. כדורגל: רקע כללי

מהותו של משחק הכדורגל: אימון, קבוצות מתחרות, אוהדים, משמעות

"ספורט הוא פעילות תחרותית המכוונת לעבר מטרה מסוימת שבסופה יש תגמול בדמות ניצחון" (ברנשטיין ומנדלזיס, 2010, עמ' 153). זוהי פעילות אשר חוצה גבולות של מעמד, מין, דת, גזע ולאום (שם). בתוך כך, הכדורגל הוא ענף הספורט הפופולרי בעולם ובישראל (קאופמן, 2006). ענף ממוסד זה מנוהל על-ידי פיפ"א, ארגון הכדורגל העולמי, הממוקם שני בין חמשת הארגונים הבין-לאומיים העל-מדינתיים הגדולים בעולם. בכדי לסבר את האוזן, ארגון האומות המאוחדות (האו"ם), נמצא במקום חמישי. לפי נתוני הארגון, בעולם פועלים כ-300,000 מועדוני כדורגל רשמיים, כ-1,500,000 קבוצות כדורגל רשומות, וכ-240,000,000 מיליון שחקנים מכל הגילים נוטלים חלק פעיל במשחק על בסיס שבועי ובאופן קבוע, מה שמעיד על נפיצותו של ענף זה (רם, 2006).

שורשיו של משחק הכדורגל, על צורותיו השונות, הם עתיקי יומין. משחק הכדורגל המוכר לנו כיום, על חוקיו הכתובים, מקורו באנגליה של המאה ה-19 (גיא, 2011). הכדורגל האנגלי נחשב למשחק של בני המעמד הנמוך במשך רוב המאה העשרים. לטענתה של גיא (2011), לקראת המאה ה-21 החלו מאפייניו של הכדורגל באנגליה להתפצל לשני כיוונים; הראשון, תהליך של התמקצעות והתמסחרות, אשר החל לפני מלחמות העולם במאה העשרים, וקיבל תנופה מחודשת לאחריהן. עלויות כרטיסים למשחק זינקו בעשרות אחוזים במחצית השני של המאה העשרים, וביליוני אנשים צופים בו ועוקבים באדיקות אחר התחרות בין הקבוצות השונות. התהליך השני, נוגע לתהליך חברתי של ציוויליזציה במגרש, כלומר, מעבר למשחק עדין וג'נטלמני, המדגיש ערכים של הוגנות, ונמדד